

Гоманюк М.А.,
Пилипенко І.О.
Херсонський державний університет,
Херсон, Україна

ПІВОСТРІВ ТАВРІЯ: ГЕОГРАФІЧНІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВЕРИФІКАЦІЇ

Специфічні риси річкових систем України, що впадають в Чорне та Азовське моря формують значні транспортні перешкоди, що знижує загальну зв'язність території. Фактично, формуються територіальні системи, які розвиваються в умовах певної ізольованості. Найбільш яскравими прикладами таких територій є Лівобережжя Херсонської області (з частиною Миколаївської на Кінбурнському півострові) та Одеська Бессарабія. Фактично, специфіка їх фізико- та суспільно-географічного положення дозволяє назвати їх півостровами.

Фізико-географічне положення Лівобережної Херсонщини (далі-**півострів Таврія**) визначається річковими системами Дніпра (з Каховським водосховищем) та Молочної (разом з Молочним лиманом). Південна межа півострова відповідає адміністративному кордону між Херсонською областю та АР Крим, далі на захід по морському узбережжю. Східний кордон являє собою відносно вузьке межиріччя Дніпра і Молочної по меридіану м. Василівка-м. Мелітополь (Запорізької області). Основні характеристики півострова Таврія такі: площа – 29530 км²; адміністративний склад – Очаківський район Миколаївської області (частково); Херсонська область – Голопристанська, Каховська та Новокаховська міськради, Голопристанський, Скадовський, Цюрупинський, Каховський, Каланчацький, Чаплинський, Горностаївський, Новотроїцький, Іванівський, Генічеський, Нижньосірогозький, Великопетиський, Верхньорогачицький райони; Запорізька область – міськради Мелітополя та Енергодара, Кам'янсько-Дніпровський, Якимівський, Веселівський, Великобілозерський райони цілком та Мелітопольський, Василівський і Михайлівський райони частково.

Серед суспільно-географічних чинників, що дозволяють нам запропонувати топонім «півострів Таврія» слід відзначити, перш за все, невисоку зв'язність території з основною частиною країни. Фактично, окрім перешийка Василівка-Мелітополь, існує лише два транспортних коридори, які зв'язують запропонований півострів з Правобережною Україною. Перший – гребля Каховської ГЕС, побудованої в 50-ті роки ХХ сторіччя, другий – Цюрупинський (Херсонський) автомобільний та Антонівський залізничний мости, що знаходяться в межах Херсонської міськради. Від Берислава на правобережжі та Нової Каховки на лівобережжі вверх по течії до міста Запоріжжя транспортні переходи скрізь Дніпро відсутні (за виключенням паромної переправи Кам'янка-Дніпровська-Нікополь, яка працює не регулярно та має невисоку пропускну здібність) [3].

Якщо звернутися до соціальних передумов верифікації півострова Таврія, то тут також можна зіткнутися з цілим рядом фактів і процесів, що вказують на суспільне усвідомлення географічного об'єкта.

По-перше, це топоніміка південного лівобережжя Дніпра і Приазов'я, що рясніє «таврійськими» назвами. На Херсонщині це с.Таврічанка Каховського р-ну, сел.Таврія Скадовського р-ну, м.Таврійск, перейменовані або створені ще в радянські часи, і с.Таврійское Голопристанського р-ну, виділене в окремий населений пункт у 1991 році. На території Запорізької області це населені пункти: сел.Новотаврійське Оріхівського р-ну, с.Таврійське Приазовського р-ну, с.Таврія Токмацького р-ну, сел.Таврія Веселовського р-ну та залізнична станція Таврійськ-Вантажний, що знаходиться у м. Василівка. У відповідність з Законом України «Про засудження комуністичного і націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні і заборона пропаганди їх символіки», в Запорізькій області за результатами проведених громадських слухань в населених пунктах з «комуністичними» назвами були прийняті рішення перейменувати районний центр Куйбишеве в сел.Таврійське, с.Кірове Оріхівського району в Таврійське і с.Червоноармійське Якимівського району теж в Таврійське.

По-друге, це велика кількість «таврійських» назв серед найменувань організацій, товарів, заходів і т.д. У 90-х і 00-х рр. таврійські найменування присвоюються промисловим виробам і товарам (від сівалки «Тавричанка» до цукерок «Таврія»), футбольним клубам (новокаховська, новотроїцька і новомиколаївська «Таврії», «Таврія-Скіф» з с.Роздол Михайлівського р-ну), навчальним закладам (Таврійський державний агротехнологічний університет в Мелітополі), фестивалям: «Рок-н-ролл Таврійський» (м.Нова Каховка), «Таврійські ігри», що проходив переважно в Каховці, «Таврійська родина», (м.Генічеськ), «Таврійські сурми» та «Софійські зорі Таврії» (м.Мелітополь), мотокрос «МХ-Таврія» (м.Цюрупинськ) та ін.

Таврійська складова виявилася настільки «сильною», що навіть перейшла на Правобережжя Дніпра, яке ніколи не було частиною історичної Таврії. При цьому правобережний Херсон позиціонується як центральне місто Таврійського регіону. Це підтверджується висновками О.Гнатюка (2014), який називає Херсон «перцепційне ядро» Таврії. Проте, більшість «таврійських» назв локалізується на території південного лівобережжя України і Приазов'я.

По-третє, факти вказують на те, що вихідний топонім «Таврія-Таврида» (різні варіанти одного і того ж топоніма) в даний час розділився на два самостійних: на топонім «Таврія», який фактично відноситься до Північної Таврії, і топонім «Таврида», який асоціюється з Кримським півостровом. У анексованому Криму сфера вживання топоніму «Таврія» почала скорочуватися. Приклади найбільш знакових перейменувань: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського став Кримським федеральним університетом імені В.І. Вернадського, а замість футбольного клубу «Таврія» в Сімферополі стали грати дві команди: СКІФ і ТСК. На цьому тлі періодично лунають заклики про перейменування усього Криму в Тавриду. Дуже важливим є розуміння того, де закінчується Таврида для жителів Криму, принаймні, для

якоїсь їх частини. У цьому сенсі показовою є назва місцевої газети найпівнічнішого міста Криму – Армянська. Ще в 1992 р. газета «Новини Армянська» була перейменована в газету «Північна Таврида». Це означає, що на Перекопському перешийку Таврида закінчується. Далі починається вже інша територія і це, судячи з назви газети, вже не Таврида. Назву цієї «іншої» території в свою чергу відображено в назві місцевої газети Чаплинського району Херсонської області, що межує з Кримом. Називається ця газета «Радянська Таврія». Таким чином, різні варіанти топоніма Таврія-Таврида-Таврика характеризуються як мінімум різною популярністю і різною територіальною концентрацією, і як максимум фактично вже розділилися на два однокореневих топоніма: Таврія і Таврида. Таврія стала фактично топонімом Північного Причорномор'я і частини українського Приазов'я, а Таврида-Таврика залишилася, хоч і другорядним, топонімом Кримського півострова [2].

Однак велика кількість «таврійських» назв не говорить про «потужне розширення ареалу [відповідної] ідентичності» [1]. Про це свідчать фокус-групи з жителями міст Півдня України. Тобто можна сказати, що Таврія є, а тавричан немає. Для учасників фокус-груп існування Таврії безперечно, проте сприйняття її кордонів дуже сильно відрізняється – від лівобережної Херсонщини до всього українського Причорномор'я і Приазов'я, тобто Херсонській, Миколаївській, Запорізькій, Одеській областей і АР Крим. Однак, думки тяжіють все-таки в напрямку того, що Таврія – це лівобережний Південь.

Разом з тим, велика кількість «таврійських» назв та найменувань може говорити про те, що таврійська ідентичність почала даватися взнаки на «експертному» рівні – серед осіб, які приймають рішення, краєзнавців, дизайнерів, діячів культури тощо. Можна припустили, що поверхнева мотивація цих рішень, швидше за все, носить маркетинговий характер, як привабливий елемент брендінгу, а ось глибинні її причини ще належить з'ясувати. У будь-якому випадку, в південних областях України склалася сприятлива ситуація для формування «таврійської» ідентичності, а топонім Таврія фактично усвідомлюється жителями регіону як оригінальний і правомірний. Тому створення нового об'єкта географічної номенклатури – півострова Таврія, хоч і з запізненням, але має впорядкувати й соціальні процеси, зв'язані з формуванням регіональних ідентичностей, локальним патріотизмом, брендінгом територій, територіальним маркетингом тощо.

Література

1. Гнатюк О. М. Назви підприємств та організацій України як маркер територіальної ідентичності населення / Гнатюк О. М. // Київський географічний щорічник. – 2014. Вип. № 9. – С. 67-77
2. Гоманюк М. Затаврований Південь: від Геродота до декомунізації / Микола Гоманюк / Критика. – 2016. Рік XX, число 1-2 (219-220). – С. 2-7
3. Пилипенко І. О. Оцінка зміни периферійності адміністративних одиниць на прикладі Херсонської області / І. О. Пилипенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Географія. – Вип. 57. – 2010. – С.31-33.